

Neopravdanom diskriminacijom po osnovu pola koja se ogledala u tome što su trudnici koja se neposredno pred stupanje u radni odnos podvrgla vještačkoj oplodnji uskraćene povlastice koje joj pripadaju po osnovu zaposlenja bio je prekršen član 14 u vezi sa članom 1 Protokola br. 1

PRESUDA U PREDMETU JURČIĆ PROTIV HRVATSKE (predstavka br. 54711/15) 4. februar 2021.

Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke je rođena 1975. godine i živi u Rijeci, u Hrvatskoj. Ona se 17. novembra 2009. podvrgla vantjelesnoj potpomognutoj oplodnji, nakon čega joj je ljekar preporučio mirovanje. Deset dana nakon toga, podnositeljka predstavke je sklopila ugovor o zaposlenju sa preduzećem N. (u daljem tekstu: preduzeće). To preduzeće ima sjedište u blizini Splita, oko 360 kilometara od mjesta stalnog boravka podnositeljke predstavke. Podnositeljka predstavke je 11. decembra 2009. registrovana kao zaposleno lice u Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (u daljem tekstu: HZZO). Ljekar podnositeljke predstavke je 14. decembra 2009. utvrdio da je vještačka oplodnja bila uspješna i obavijestio je podnositeljku predstavke da mora da miruje zbog mogućih komplikacija u trudnoći. Zato joj je otvorio bolovanje. Podnositeljka predstavke je 28. decembra 2009. podnela zahtjev za isplaćivanje naknade tokom trudničkog bolovanja, koje je morala da otvori zbog komplikacija u vezi s trudnoćom. HZZO je 16. februara 2010. preispitao status podnositeljke predstavke kao zdravstvenog osiguranika i odbio njen zahtjev za osiguranje i naknadu tokom trudničkog bolovanja. HZZO je smatrao da podnositeljka predstavke prilikom zaposlenja nije bila zdravstveno sposobna da zaključi ugovor o radu zato što se deset dana prije toga podvrgla vještačkoj oplodnji. HZZO je stoga zaključio da je podnositeljka predstavke sklopila fiktivni ugovor o zaposlenju isključivo radi ostvarivanja prava na naknadu iz zdravstvenog osiguranja, to jest radi ostvarivanja materijalne koristi. Podnositeljka predstavke je tu odluku osporila u centrali HZZO, tvrdeći da nije bilo nikakvog razloga da propusti priliku da se zaposli s obzirom na to da se osjećala dobro poslije vještačke oplodnje i da nije imala nikakvu mogućnost da zna da li je postupak bio uspješan. U izvještaju specijaliste za ginekologiju i akušerstvo od 3. marta 2010. ti njeni navodi su potvrđeni. Centrala HZZO je odbila žalbu, što je učinio i Visoki upravni sud, kome je podnositeljka predstavke izjavila žalbu u narednom stepenu. Podnositeljka predstavke je potom izjavila žalbe Ustavnom sudu i pravobraniteljici za ravnopravnost polova u Hrvatskoj. Pravobraniteljica za ravnopravnost polova uputila je upozorenje Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje da je svojom odlukom prekršio zabranu da se pribjegava nepovoljnijem tretmanu usljed trudnoće i da se stoga u ovom slučaju radilo o diskriminaciji po osnovu pola. Ustavni sud je 22. aprila 2015. odbacio pritužbu podnositeljke predstavke kao neosnovanu.

Odluka Suda

Podnositeljka predstavke se pritužila da je bila diskriminisana kao trudnica koja se podvrgla vještačkoj oplodnji, a ta diskriminacija je izražena kroz ukidanje njenog statusa osiguranog zaposlenog lica, što se kosi sa članom 14 pročitanim u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju.

Član 14. u vezi sa članom 1. Protokola br. 1

Član 14 je u ovom slučaju bio primjenljiv u vezi sa članom 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Član 14 pruža zaštitu od različitog postupanja, bez objektivnog i razumnog opravdanja, prema pojedincima u bitno sličnim situacijama. U smislu člana 14 razlika u postupanju predstavlja diskriminaciju ako se njome ne teži ostvarenju legitimnog cilja ili ako ne postoji razuman odnos srazmjernosti između sredstava koja su primijenjena i cilja čijem se ostvarivanju teži. Podnositeljki predstavke je bio uskraćen

status osiguranog zaposlenog lica i uskraćene su joj povlastice po osnovu zaposlenja na osnovu toga što je njeno zaposlenje proglašeno fiktivnim zbog toga što je bila trudna. Takva odluka mogla je biti donijeta samo u odnosu na ženu. Stoga je ta odluka predstavljala razliku u postupanju po osnovu pola. Država je tvrdila da je ta razlika u postupanju opravdana kako bi se zaštitili javni resursi od zloupotrebe i prevare, kao i zbog ukupne stabilnosti zdravstvenog sistema. Međutim, trudnoća jedne žene ne može se smatrati prevarnim ponašanjem, a finansijske obaveze koje države same sebi nameću tokom ženine trudnoće ne mogu predstavljati dovoljan razlog da se opravda razlika u postupanju po osnovu pola.

Nadležni organi su imali pravo da preispitaju status zdravstvenog osiguranja podnositeljke predstavke na osnovu mjerodavnih propisa zbog sumnje da je podnositeljka predstavke sklopila ugovor o zaposlenju samo kako bi mogla da ostvari povlastice koje joj pripadaju po osnovu zaposlenja. Međutim, takvo preispitivanje je u praksi često usmjereno protiv trudnica. Žene koje zaključe ugovor o zaposlenju u ranoj fazi trudnoće ili koje ga zaključe sa bliskim članovima porodice automatski se svrstavaju u „sumnjivu” kategoriju zaposlenih. Takav pristup je generalno problematičan. Budući da joj je ljekar preporučio da miruje nakon vantjelesne oplodnje koja je izvršena deset dana ranije, vlasti su zaključile da je podnositeljka predstavke bila zdravstveno nesposobna za zaposlenje na dan kada je zaključila ugovor o radu. Pritom su se vlasti naročito oslonile na činjenicu da se od podnositeljke predstavke očekivalo da radi u sjedištu svog poslodavca, na velikoj udaljenosti od svog boravišta, kao i na to da bi putovanje u njenom stanju bilo rizično po uspješnu oplodnju. Načelno gledano, čak i onda kada je dostupnost zaposlenog lica preduslov za valjano sprovođenje ugovora o radu, zaštita koja se pruža ženama tokom trudnoće ne bi smjela da zavisi od toga da li je njeno prisustvo na radu tokom trudničkog i porodiljskog odsustva presudno važno za valjano funkcionisanje poslodavca, niti bi smjelo da zavisi od činjenice da je žena privremeno spriječena da obavlja posao za koji je angažovana. Štaviše, uvođenje mjera za zaštitu trudnica i porodilja suštinski je važno za očuvanje načela ravnopravnog postupanja prema muškarcima i ženama u pogledu zapošljavanja. Time što su zaključile da podnositeljka predstavke zbog vantjelesne oplodnje nije sposobna za zaposlenje o kome je riječ, domaće vlasti su implicirale da je ona trebalo da se uzdrži od zaposlenja sve dok joj ne bude potvrđena trudnoća. Taj zaključak je u direktnoj suprotnosti i sa domaćim i sa međunarodnim pravom. Sve što je dosad navedeno bilo je dovoljno da se zaključi da je podnositeljka predstavke bila diskriminisana po osnovu pola. Međutim, Sud je smatrao neophodnim da ukaže i na neke dodatne činioce usljed kojih je ta razlika u postupanju bila još upečatljivija: 1) Podnositeljka predstavke je redovno uplaćivala doprinose za obavezno zdravstveno osiguranje tokom 14 godina neprekidnog prethodnog radnog iskustva. 2) Kada je sklapala ugovor o zaposlenju, podnositeljka predstavke ni na koji način nije mogla znati da li je postupak vantjelesne oplodnje kome se prethodno podvrgla bio uspješan, niti je mogla znati da li će u njenoj trudnoći, ako je uopšte bude, nastupiti komplikacije koje će zahtijevati da ona duže vrijeme provede na bolovanju. 3) Vlasti nijesu objasnile na koji je način podnositeljka predstavke mogla da zaključi prevarni ugovor o zaposlenju ako čak nije znala da li će zaista ostati u drugom stanju, naročito imajući na umu da ona nije bila u zakonskoj obavezi da prijavi činjenicu da se podvrgla proceduri vantjelesne oplodnje, ili da je mogla biti u drugom stanju dok je sklapala ugovor o radu. Ako bi se ženi postavilo pitanje o eventualnoj trudnoći ili ako bi se ona obavezala da prijavi tu činjenicu u trenutku zaposlenja, to bi predstavljalo direktnu diskriminaciju na osnovu pola. 4) Vlasti su svoj zaključak donijele, a da prethodno nijesu procijenile da li je podnositeljka predstavke ikada počela da obavlja radne zadatke za svog poslodavca. Isto tako, vlasti nijesu nastojale da utvrde da li je postupak vantjelesne oplodnje zahtijevao da ona izostaje s posla i ode na bolovanje iz zdravstvenih razloga. Takođe nije bilo ničega što bi ukazalo na to da je žena koja se podvrgla vantjelesnoj oplodnji generalno nesposobna da radi tokom procedure veštačke oplodnje ili tokom trudnoće. 5) Sud je izrazio zabrinutost da zaključak koji su donijele domaće vlasti implicira da žene ne treba da rade ili da traže zaposlenje tokom trudnoće. Takva polna stereotipizacija predstavlja ozbiljnu prepreku za postizanje

stvarne i suštinske ravnopravnosti polova, što je jedan od glavnih ciljeva država članica Savjeta Evrope. Za takva razmišljanja je utvrđeno da ne samo krše unutrašnje pravo nego su i u suprotnosti s međunarodnim standardima rodne ravnopravnosti. Prema tome, Sud je utvrdio da je u ovom slučaju bio prekršen član 14 u vezi sa članom 1 Protokola br. 1. Odbijanje da se zaposli trudnica ili da joj se priznaju povlastice po osnovu zaposlenja zbog njene trudnoće predstavlja direktnu diskriminaciju po osnovu pola, koja se ne može opravdati finansijskim interesima države. Razlika u postupanju kojoj je bila podvrgnuta podnositeljka predstavke kao žena koja je ostala trudna u postupku vantjelesne oplodnje ne može se objektivno opravdati niti je potrebna.